ION NUȚĂ

PRENUME DEVENITE PORECLE ŞI SUPRANUME*

Aşa cum se cunoaşte, cele mai multe porecle şi supranume au la bază cuvinte ce aparțin limbii comune, rezultă deci din apelative. Datorită acestui fapt, prin originea lor semantică, ele se pot grupa în categorii care au în vedere: trăsături umane (defecte sau particularități fizice: *Buzatul – Buzata, Chiorul – Chioara, Ciuntul – Ciunta, Ghebosul – Gheboasa, Lungul – Lunga, Surdul – Surda, Urecheatul – Urecheata* etc.; particularități psihice, năravuri, obiceiuri, deprinderi: *Cucoana, Fudulul – Fudula, Hoțul – Hoața, Puturosul – Puturoasa* etc.; felul de a vorbi al oamenilor), îndeletniciri (*Brutarul – Brutărița, Butnarul – Butnărița, Doctorița, Găzarul – Găzărița, Muzicantul* etc.), asemănări cu alte persoane, animale şi plante, cărora li se atribuie, de obicei, o anumită trăsătură ca fiind specifică (*Broscoiul – Broasca, Cioroiul – Cioara, Găina, Rățoiul – Rața, Veverița, Vipera, Vulpea, Cartofa, Fasola, Pruna* etc.); etc. Dar există unele situații când acestea sunt formate de la *prenume.*

Poreclele şi supranumele provenite din prenume se bazează, de obicei, pe asemănările dintre persoane, realizând prin similitudinea însuşirilor un transfer denominativ. Acestea, din punct de vedere formal, pot fi *simple* şi *compuse.*

A. *Porecle şi supranume simple*

1. În cadrul diviziunii menționate, într-o categorie aparte se grupează prenumele care îndeplinesc rolul de porecle şi supranume fără a-şi schimba forma.

1.1. Devin porecle şi supranume majoritatea prenumelor masculine şi feminine care au o întrebuințare restrânsă, o formă curioasă sau nu sunt proprii localității sau regiunii respective. Sunt, în cea mai mare parte, prenume de proveniență cultă, pătrunse în limba română relativ recent, cărora li se alătură şi unele vechi, devenite astăzi rarități sau unicate.

În această situație se află, cel mai adesea, prenumele proprii anumitor regiuni (de exemplu, *Florea, Florică, Marin, Floarea, Mița* etc., prenume întâlnite frecvent în Oltenia) şi care, incidental, se întâlnesc în alte locuri (în Moldova, de exemplu) ca prenume ale unor persoane stabilite aici relativ recent. Ele par curiozități şi astfel sunt atribuite drept porecle unor locuitori băştinaşi, care însumează trăsături fizice sau morale proprii persoanelor care le poartă.

---

* Comunicare prezentată la Al IX-lea Simpozion Național de Onomastică, Cluj-Napoca, 16-18 octombrie 1990.

DACOROMANIA, serie nouă, VII – VIII, 2002 – 2003, Cluj-Napoca, p. 183-185

De acelaşi tratament se bucură şi aşa-numitele prenume „alese", prețioase, rafinate – proprii inițial doar mediului urban, dar întâlnite astăzi din ce în ce mai des şi la sate –, folosite în dauna celor „tradiționale", de origine calendaristică (de exemplu, *Ofelia, Suzana, Claudiu, Claudia* etc.). Colectivitatea, în special cea rurală, le respinge, ironizând acest lucru şi stabilindu-le un alt rol, acela de poreclă.

De asemenea, devin porecle unele prenume vechi, în primul rând cele feminine, întâlnite din ce în ce mai rar şi considerate de generația mai tânără a fi „urâte", neexpresive *(Domnica, Paraschiva, Pachița, Profira, Zamfira* etc.).

1.2. În dese rânduri, îndeplinesc funcția de porecle şi supranume prenumele pe care le poartă unele persoane care se caracterizează prin particularități fizice şi psihice deosebite, de obicei posesorii unor defecte. În situația aceasta, un individ capătă drept poreclă prenumele altuia cu defect proeminent. Prenumele *Ion,* de exemplu, purtat de un „om şchiop", devine poreclă pentru altcineva care are aceeaşi infirmitate. Aici se pot încadra şi poreclele şi supranumele date după prenumele purtate cândva de un individ pe care colectivitatea îl reține datorită unui fapt deosebit, bun sau rău, pe care acesta l-a săvârşit. Dacă cineva, *Gheorghe,* de exemplu, şi-a legat numele de o întâmplare ieşită din comun, urmaşul său sau altcineva din localitate primeşte drept poreclă sau supranume acest prenume, în cazul în care a făcut şi el o faptă similară.

1.3. Izolat, unele prenume masculine sunt atribuite ca porecle femeilor (*Ion, Gheorghe, Vasile* etc., porecle pentru femei cu trăsături morale bărbăteşti), iar cele feminine devin porecle pentru bărbați (*Ileana, Maria* etc., porecle date unor bărbați, pentru a-l ironiza pe soțul subordonat soției).

Trebuie făcută remarca generală că primele două grupări cuprind fapte mult mai numeroase, iar răspândirea lor se face simțită astăzi pe un teritoriu din ce în ce mai mare. Ultima clasă este mai puțin reprezentată, exemplele apar doar întâmplător şi ele au o circulație regională sau locală.

2. Unele prenume devin porecle şi supranume prin schimbarea formei.

2.1. Cel mai obişnuit mijloc este derivarea cu sufixe, augmentative şi diminutivale. De obicei, fenomenul are loc în cadrul prenumelor feminine, dar se întâlneşte şi la cele masculine. Prin aceste derivate cu sufixe variabile, după genul celui care îl poartă, prenumele capătă un sens afectiv nebănuit, o valoare stilistică remarcabilă.

Sufixele cel mai des întrebuințate, care servesc la transformarea prenumelor în porecle sau supranume, sunt: *-án, -íca, -íța, -oáica, -ói (-oáia), -ós, (-oásă), -úc(ă), -úț(a):*

-án: *Dumitran (< Dumitru), Vasilan (< Vasile)* etc.;

-íca: *Adelica (< Adela), Profirica (< Profira), Zamfirica (< Zamfira)* etc.;

-íța: *Marghiolița (< Marghioala), Profirița (< Profira), Săftița (< Safta), Zamfirița (< Zamfira)* etc.;

-oáica: *Ilenoaica (< Ileana < Elena), Mărioaica (< Maria), Profiroaica (< Profira), Săftoaica (< Safta), Zamfiroaica (< Zamfira)* etc.;

-ói, -óaie: *Floroi (< Florea), Ionoi (< Ion), Vasiloi (< Vasile); Ilenoaia (< Ileana < Elena), Mărioaia (< Maria), Săftoaia (< Safta), Zamfiroaia (< Zamfira)* etc.;

-ós(u), -oása: *Achimosu (< Achim), Maximosu (< Maxim); Ilenoasa (< Ileana < Elena), Mărioasa (< Maria), Profiroasa (< Profira)* etc.;

-úc(a): *Ionuc (< Ion), Păvăluc (< Pavel), Petruc (< Petru), Vasiluc (< Vasile); Ilenuca (< Ileana < Elena), Măriuca (< Maria), Ionuca (< Ion), Săftuca (< Safta)* etc.;

-úț(a): *Ionuț (< Ion), Petruț (< Petru), Vasiluț (< Vasile); Adeluța (< Adela), Ilenuța (< Ileana < Elena)* etc.

Uneori, izolat, prenumele feminine devin porecle sau supranume prin derivare cu sufixe masculine: *Ilenoi (< Ileana < Elena), Profiroi (< Profira), Săftoi (< Safta)* etc.

2.2. Mai rar apar cazuri în care prenumele masculine devin porecle sau supranume ca urmare a articulării lor cu articolul hotărât enclitic masculin *(-l)*: *Ionul (< Ion), Antonul (< Anton), Culaiul (< Culai < Niculae), Mihaiul (< Mihai)* etc. Acest tip este o creație de dată recentă şi poate fi întâlnit mai ales în medii sociale urbane.

Ca o concluzie privind aceste subdiviziuni discutate până acum, trebuie precizat faptul că cele mai multe dintre exemplele date sunt, de fapt, *porecle* şi numai unele dintre ele pot fi şi supranume. Totul este în funcție de loc, obiceiuri şi temperamentul vorbitorilor.

B. *Porecle şi supranume compuse*

În alte situații, prenumele feminine şi masculine intră în componența poreclelor sau supranumelor compuse. Ele pot fi forme de bază (articulate sau nu) şi derivate, stau în cazul nominativ şi sunt urmate de o poreclă simplă propriu-zisă în cazul genitiv, cu articol enclitic sau proclitic. Porecla care intră în compunere aparține, de obicei, mamei, tatălui, soțului sau soției: *Maria Friptei, Maria lui Fripta, Maria Câinelui, Maria lui Motan, Ion al lui Turbata, Vasile al lui Negru* etc.

În cazuri rare, prenumele este urmat de numele părții de sat în care persoana respectivă trăieşte: *Ion din Deal, Vasile de la Pod, Gheorghe de pe Baltă* etc.

Spre deosebire de prima grupare, cea a creațiilor simple, în cazul formațiilor compuse majoritatea exemplelor sunt *supranume* şi doar câteva pot fi considerate *porecle.* Aici nota ironică şi afectivă lipseşte sau se situează pe un plan secundar, predominând caracterul antroponimic, acela de identificare obiectivă a persoanelor care le poartă.

Procedee de tipul celor discutate – nestudiate încă decât cu totul întâmplător – dovedesc că, în limba română, sistemul popular de denominație personală nu include doar *nume proprii primare,* dezvoltate de lexicul comun, prin individualizarea apelativelor (*şchiop* 'boiteux' devine *Şchiopul* 'Le boiteux'), ci şi *nume proprii secundare,* create de la prenume devenite termeni ai unei *clase onomastice (Ion* 'numele unei persoane şchioape' devine *Ion* 'numele oricărei persoane şchioape').

Institutul de Filologie Română
„Alexandru Philippide"
Iaşi, str. Codrescu, 2